

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת מטות מסעי, תש"ע
מספר 869

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

בנות צלפחד, אהבה וזכויות האדם בסין

אם תשאלו בכיר ממשל בסין על מצב זכויות האדם בארצו הוא בוודאי יאמר לכם שהרפובליקה העממית של סין מכבדת את זכויות האדם. אבל אם תשאלו אנשי ארגונים לזכויות האדם או בכירי ממשל בארצות הברית שעוקבים אחר הנושא הם יאמרו לכם שהמצב מחפיר. למשל, כך עולה מהדו"חות של אמנסטי אינטרנשיונל,¹ מהדו"ח² של Human Right Watch ומסקירות שונות של משרד החוץ האמריקני. בסין יש עונש מוות על 68 סוגי פשעים, בהם פשעים כלכליים ולא אלימים, ועל פי דו"חות ארגוני זכויות האדם מדי שנה מוצאים להורג כ-1000 איש בממוצע בסין. נתון זה מציב את סין כמדינה שבה מספר ההוצאות להורג הוא הגדול בעולם. על פי הדו"ח הנ"ל מצב זכויות האדם בסין גרוע מזה שבאיראן, ורק במדינה אחת מצב זכויות האדם גרוע יותר – צפון קוריאה.

היום, בשנת 2010, סין היא המדינה היחידה בעולם שבה יש מגבלה על אחת מזכויות האדם הבסיסיות: הזכות להביא לעולם ילדים.³ משנת 1979 החוק בסין מתיר לכל משפחה להביא לעולם ילד אחד בלבד.⁴ נתונים אלה בוודאי מקוממים כל אדם בעל חוש מוסרי בריא. אלא שדווקא תמונה קשה זו מעוררת מחשבה גם על, להבדיל, סופה של פרשת מטות-מסעי וסופו של ספר במדבר בכלל. הפרשה מסתיימת בטענתם של בני גלעד על הקביעה שבנות צלפחד יירשו את נחלת אביהן (לו:א-ג):

וַיִּקְרְבוּ רְאֵשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי גִלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לְפָנַי מִשֶּׁה וּלְפָנַי הַנְּשָׂאִים רְאֵשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמְרוּ אֶת אֲדֹנָי צְנֹה ה' לְתַת אֶת הָאָרֶץ בְּנַחְלָה בְּגוֹרָל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנָי צְנֹה בְּה' לְתַת אֶת נַחְלַת צִלְפַּחַד אֲחֵינוּ לְבָנֵינוּ. וְהָיָה לְאָחֻד מִבְּנֵי שְׁבָטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וַנְּגַרְעָה נַחְלָתָן מִנַּחְלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחְלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגְרָל נַחְלָתָנוּ יִגְרַע.

התבוננות בכתוב מעלה קשרים לשוניים רבים בין פרשה זו לפרשת בנות צלפחד המובאת בפרשת 'פינחס'. עובדה זו מעידה שמיקומה של פרשה זו אמור להיות מיד לאחר פרשת צלפחד, וכלל לא ברור מדוע נדחו הדברים עד לסוף ספר במדבר. כמו כן השוואת שתי הפרשיות מגלה הבדל בולט ביניהן. אם בפרשת בנות צלפחד המופיעה בפינחס שאל משה את פי ה', הרי כאן הוא מוציא את הפסק תחת ידו בלי שבואר בפסוק שהוא נזקק לשאול את פי ה'. אלא שמלבד כל זה, אם פתחנו בזכויות האדם, הרי הכרעתו של משה בוודאי מעלה קושיות. בנות צלפחד יכולות לבחור חתן אך ורק משבט מנשה, ואינן יכולות להינשא לבחיר ליבן אם הוא נמנה על שבן אחר!

¹ הדו"ח האחרון מ-2 ביוני 2010 התפרסם זה עתה: <http://www.amnesty.org/en/library/info/ASA17/025/2010/en>.

² http://www.hrw.org/en/search/apachesolr_search/china.

³ זכות זו ללדת ילדים או לאמץ ילדים הביאה לא פעם לדילמות מוסריות וחוקיות, כגון השאלה אם יש לכבד זכותם של רוצחים שנשפטו למאסרי עולם ללדת ילדים, זוגות חד מיניים, ושאלה הלכתית בדבר זכותה של פנויה שנאשה מלהינשא להרות ולהביא ילד לעולם. כל דיון בשאלות אלו יוצא מנקודת הנחה שאכן יש זכות בסיסית לאדם להביא ילדים, והדיון נסב על השאלה באילו תנאים יש לכבד זכות זו.

⁴ רצח בנות היה תופעה נרחבת בסין במאה ה-18 ונעלמה עם כניסתה של סין לעידן המודרני. אולם לאחר שחוקק החוק המתיר להביא רק ילד אחד, התחדשה התופעה, והמשפחות המעוניינות בבנים זכרים רוצחות לא פעם את התינוקות הנקבות. עיינו: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1506469.stm>; <http://www.fresh.co.il/dcforum/History/956.html>.

בהלכות כיבוד אב ואם בשולחן ערוך (יורה דעה, סימן רמ, סעיף כה) מובאים דברי הרמ"א שאסור לאב ואם לכפות את ילדיהם עם מי להינשא,⁵ ואילו כאן נראה שהתורה מגבילה את אחת הזכויות הטבעיות של האדם, כאשר המניע הוא "רק" קדושת הנחלה - הרצון לשמור על נחלות השבטים. יש שהשאלות טובות מן התשובות, וייתכן שזאת אחת מן הפעמים האלה. אף על פי כן דומה שלפחות התחלה של תשובה נוכל למצוא אם נחזור שוב לשאלת המיקום של פרשה זו על פני המרחב של ספר במדבר.

מבחינה כרונולוגית מתרחש סופו של ספר במדבר בשנה האחרונה לנדודי ישראל במדבר, סמוך מאוד לכניסה לארץ. עיקרו של ספר במדבר נאמר ל"עולים חדשים", הדור שעובר מחיי הנדודים במדבר לחיים של ישיבת קבע בארץ ישראל.

דומה שמעבר זה מציב בפני העם הצעיר אתגר לא פשוט: כיצד זה ברגע שבו יגיע כל אחד ואחד אל המנוחה ואל הנחלה, יישב תחת גפנו ותחת תאנתו, יצליח העם לשמור על רקמת חיים משותפת ועל סדר יום משותף? כיצד יישאר העם מגובש ומאוחד גם כאשר כל אחד ואחד יעסוק בטרדות הקיום היום-יומיות שלו? האם מה שנבנה במשך שנות יציאת מצרים בעמל רב כל כך לא יימוג וייעלם? מי שקורא את ספר שופטים רואה שאכן הדבר כמעט נכשל, ורק בימי דוד ושלמה אוחד עם ישראל איחוד גמור.⁶

נראה שהתשובה לשאלות אלה והערובה להצלחה אכן תלויה במוכנות להקריב קרבנות. פעמים שהקרבנות האלה נוגעים לתחומים אישיים של חיי הפרט, כמו למשל אצל בנות צלפחד. אולי מלכה וחגלה, נעה מחלה ותרצה הן הנפגעות הישירות, אבל הרווח לעתיד לבוא הוא של האומה כולה. חלוקת הנחלות הצודקת תישמר, וכך תישמר גם אחדותו של העם.

ההבדל בין סין הקומוניסטית לתורת ישראל ברור מאוד: אם בסין הפכו את הפגיעה בזכויות האזרח לערך ואידיאל, הרי תורתנו הקדושה מבנה שאם יש פגיעה כזאת, הרי היא בדיעבד, והיא מיועדת להגשים ערך אחר, חשוב כרגע מן הערך הנפגע. יש לשים לב באיזו עדינות וכמעט בהתנצלות מנסחת התורה את הדרישה שבנות צלפחד תינשאנה בתוך שבטן: "לאמר לטוב פְּעִינֵיהֶם תְּהִינָה לְנָשִׁים אֲךָ לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבֵיהֶם תְּהִינָה לְנָשִׁים" (לו:ו).

זהו המסר שבו בוחרת התורה לסיים את חומש במדבר: כדי לקיים חיים משותפים של עם ושל אומה בארץ אחת על פיסת אדמה אחת, על כל אחת מן הקבוצות המרכיבות את הציבור הישראלי להקריב מדי פעם קרבנות מסוימים. אלא שדווקא בזכות הוויתורים האלה, הקרבנות האלה, ניתן להשיג אחדות שהיא ערך חשוב בהרבה.

ואפשר שמה שנכון למשפחה ולשבט נכון גם למדינה שלמה.

הרב אורן דובדבני

ראש ועד הכשרות במקסיקו

ורב קהילת נדחי ישראל במקסיקו סיטי

⁵ יסוד דברי הרמ"א הוא בתשובת המהרי"ק סימן קס"ו. לדברי הגר"א על אתר (ס"ק לו), שורש הדין הוא שאין להורים זכות לצער את בנם צער הגוף.

⁶ כמי ששימש רב בגולה ולאחר מכן בישראל ולאחר מכן שוב בגולה אני חש לא פעם שדברים שברורים מאליהם לכל קהילה יהודית בגולה, הרי בציבור הישראלי הם דבר שיש להיאבק עליו.